

Angelorum excedit numerum hominum simul existentium, in quolibet tempore, quia necesse est, ut numerus hominum simul existentium, quantumvis crescat, nunquam possit numerum Angelorum infimi ordinis exæquare. Alioqui illa æqualitate aliquando data, si unus homo denuo nasceretur, oporteret novum Angelum custodem illi creare, quia reliqui omnes suos jam habebunt alumnos, et nullus ad duos homines simul custodiendos deputatur. Imo probabile est, neque successive eundem Angelum plures homines custodire, alioqui semper in eo munere versaretur, quod non videtur eorum dignitati et munificentiae divinæ consentaneum. Quod si ita est, in solo infimorum Angelorum ordine tot, vel plures sunt Angeli, quot sunt futuri homines in toto tempore, a principio mundi usque ad finem. At vero ultra illum ordinem sunt alii octo Angelorum ordines perfectiores. Et probabile est, quo perfectior est ordo Angelorum, eo in numero etiam excedere, juxta regulam datam, quod in rebus per se intentis a Deo perfectiores, vel magnitudine, vel multitudine excedunt: sicut in cœlis etiam videmus superiores semper esse multo majoris magnitudinis, ergo omnibus pensatis, multitudo Angelorum hominum multitudinem excedit.

9. Occurrit etiam alia congruentia, quia simpliciter loquendo, major erit numerus beatorum, quam damnatorum, quatenus uterque numerus ex Angelis, et hominibus coalescit, sed hoc esse non potest, nisi major sit numerus hominum, quam Angelorum, ergo. Major sumitur ex D. Thoma, in 1, d. 39, quæst. 2, art. 2, ad 4, et est per se probabilis, tum quia in his, quæ a DEO principaliter intenduntur, ut sunt creaturæ intellectuales, conveniens fuit, bonum in pluribus esse, quam malum, tum etiam quia decet, divinam misericordiam simul eum distributiva, seu munerativa justitia in pluribus, quam vindicativam ostendi. Unde D. Thomas supra censet probabile, plures esse solos Angelos beatos, quam sint omnes damnati, tam Angeli, quam homines simul sumpti. Hinc autem evidenter sequitur excessus in numero Angelorum, quia homines qui damnantur, sunt incomparabiliter plures, quam qui salvantur, ergo ut numerus prædestinatorum numerum reproborum excedat, necesse est, ut Angeli sancti incomparabiliter plures sint, quam homines prædestinati, et consequenter totus numerus Angelorum numerum omnium hominum superabit, quamvis quantitas excessus ignoretur.

10. *De excessu quo Angelorum numerus hominum quantitatem excedit, sententia.* — Rejicitur hæc sententia. — Aliqui vero, ut Athanasius, in quæstionib. ad Antich., q. 2, refert, dixerunt, Angelorum numerum nonaginta novem partibus excedere numerum hominum, ducti solum parabola de muliere, quæ cum haberet decem drachmas, unam perdidit et pro illa quærenda domum evertit, etc., Luc 15, ita in codice, quo utor, habetur: videtur tamen potius fundari debuisse in parabola ovis perditæ, propter quam quærendam pastor reliquit nonaginta novem in deserto. Nam per nonaginta novem oves solent Patres Angelos interpretari, ut Hilarius et Theophylactus, ibi, et Gregorius, homil. 34, in Evang., indicatque Ambrosius, in 1, Apolog. Davidis, c. 5, et latius libr. 10, in Luc., ad cap. 15, ubi habet verbum, quod potuit illi opinioni occasionem præbere: *Dives pater* (inquit) *cujus nos centesima portio sumus, habet Angelorum, Archangelorum, aliorumque innumerabiles greges.* Verumtamen argumentum ab illa parabola sumptum frivolum est, tum quia non est certum, in ea per nonaginta novem oves Angelos significari. Nam Augustinus, lib. 85 Quæstion., q. 65, dicit potius significari homines peccatores et superbos: quia Christus de solis hominibus loquebatur. Alii vero putant, non esse sensum parabolæ, quod Christus aliquos reliquerit, ut hominem quæreret, sed tantum voluisse Christum per illam parabolam significare, tanto se affectu hominem quæsisse, ut si tantum essent centum homines et solus unus ex illis cecidisset, aliis relictis ad illum quærendum veniret. Tum etiam, quia idem per parabolam ovium et drachmarum significatur, et tamen non est idem excessus unius ad decem, et ad nonaginta novem, ergo vis parabolæ in neutra proportionem ponenda est. Tum denique quia Augustinus, citato loco, exponit, per utramque solum significatum esse, non fuisse futurum completum numerum prædestinatorum, seu statum beatificum, nisi ovis humanæ naturæ perditæ ad illam revocaretur, sicut non est numerus in qualibet specie perfectus, si unitas desit, quod tam in illis numeris commemoratis a Christo, quam in aliis majoribus, vel minoribus invenitur. Unde ait Augustinus: *Variari per brevitatem, vel magnitudinem numeri possunt, quibus unum deest, ut perficiantur, etc.*

11. *Incertus est excessus numeri Angelorum ad numerum hominum.* — Itaque illa sententia de tanto, vel tanto excessu numeri Angelorum

ad numerum hominum nullum habet fundamentum. Quod vero absolute loquendo, numerus Angelorum major sit, licet definitus excessus ignoretur, probabile est, tamen hoc ipsum incertum est. Nam conjectura facta multa supponit incerta. Et maxime illud, quod unus Angelus unum tantum hominem custodiat in tota hominum successione. Unde enim hoc sciri, aut probari potest? Aut quod inconveniens est, ut post unius hominis mortem alius denuo nascens eidem Angelo commendetur? Profecto nullum. Nam Angeli regnorum, vel provinciarum longissimo tempore illis president, etiamsi per temporis decursum singuli homines transeant, et alii succedant. Non est ergo, cur dicamus, singulos Angelos privatarum personarum tantum unius vitæ hominis brevissimo tempore ministerium custodiendi exercere. Imo addo, non esse certum, unum Angelum non deputari simul ad custodiam plurium personarum, quia licet sit certum, unumquemque hominem habere Angelum ad se custodiendum deputatum, nihilominus certum non est, Angelum unius esse ab alio distinctum, unumquemque hominem habere Angelum ad se solum custodiendum, quia etiamsi plures simul custodiat, poterit integre, et perfecte munus suum circa singulos exercere. Verumtamen licet id concedatur, et demus, numerum Angelorum infimi ordinis excedere numerum omnium hominum, qui pro singulis temporibus simul existunt, non sequitur, numerum omnium Angelorum esse majorem numero omnium hominum: tum quia nescimus, an omnes ordines Angelorum sint numero æquales, vel si sunt inæquales, an inferiores ordines copiosiores sint superioribus: nam utrinque possunt facile congruentiæ excogitari, tum etiam quia numerus hominum existentium in tota duratione mundi a principio usque ad finem, non tantum in octupla, sed etiam in centupla proportionem superat quemlibet numerum hominum existentiam, et ita sciri non potest, quis major excessus sit. Est ergo etiam hæc comparatio incerta.

12. *Rejicitur sententia asserens Angelos et homines futuros esse numero pares.* — Nec minus gratis dictum est a quibusdam, ut Athanasius etiam refert, homines, et Angelos futuros esse multitudines æquales. Hoc enim nulla auctoritate, vel ratione, aut conjectura probabili suaderi potest. Inducebant autem illi verba Deuter. 32. *Constituit terminos populorum juxta numerum filiorum Israel*, legentes juxta Septuaginta: *juxta numerum filiorum*

Dei, per quos ipsi Angelos intelligunt, et exponunt in hunc modum, Deum constituisse numerum multiplicationis hominum juxta numerum Angelorum. Sed hæc sententia, et interpretatio peregrina valde et, ut dixit Abulensis, dicto cap. 32, q. 4, tum quia lectio vulgata præferenda est, et ab illa non recedunt Septuaginta in sententia, quia etiam Israelitæ filii Dei vocantur, propter specialem Dei protectionem, et electionem; tum etiam quia licet proprie legatur, *juxta numerum filiorum Dei*, inde solum colligunt antiqui Patres, humana regna, et imperia divisa esse juxta numerum Angelorum, qui ad illorum custodiam deputati sunt, ut exponit Theodoretus, orat. 10, in Dan., circa verba illa: *Princeps regni Persarum restitit mihi, etc.* Et juxta eundem sensum dixit Clemens Alexandrinus, lib. 7, Stromat., parum a principio, *sunt jussu divino, et antiquo per gentes distributi Angeli. Sed par Domini est opinio credentium.* Unde auctor Imperfecti, in Matth., homil. 48, de malis Angelis locum illum intelligit. Sed si admittatur sententia de Angelis, melius intelligitur de bonis; illis enim et non malis Deus homines custodiendos tradidit, et ita multi Patres ex illo loco probant custodiam Angelorum, ut infra suo loco videbimus: numerus autem Angelorum, vel comparatio ejus ad numerum hominum, nullatenus inde colligi potest. Igitur tota hæc comparatio incerta est, credibilis vero est: numerum Angelorum esse majorem, id enim ex communi sensu fidelium, et doctiorum theologorum receptum est, ut ex sequenti comparatione magis confirmabitur. Ut omittam referri a Dionysio Carthuidense super Dionysium, de cœlesti Hierarch., cap. 14, fuisse sanctæ Brigittæ revelatum, multo majorem esse numerum Angelorum, quam hominum.

13. *Utrum plures numero sint Angeli, quam corpora.* — *Sententia affirmativa.* — Altera comparatio fieri solet inter Angelos, et corpora, an scilicet sint plures spiritus, quam corpora. Ad quam respondet D. Thomas, dicta q. 50, art. 3, substantias immateriales in tanta esse multitudine, ut omnem materialem multitudinem excedant. Et in confirmationem adducit Dionysius, cap. 14, de Cœlesti Hierar., dicentem: *Exercitum supernarum mentium excedere nostrorum materialem numerorum commensurationem.* Notat autem Vasquez ibi non dici numeros materiales, vel corporeos ex parte rerum numeratarum, sed ex parte hominum numerantium: quod valde impugnat

Ripa. Sed revera ille est legitimus sensus. Præsertim quia illa verba aliter leguntur secundum versionem Ambrosii Florentini, scilicet: *Sunt enim plurimæ celestium spirituum militiæ, quæ mortalium nostrorum numerorum infirmum, brevemque modum longe transcendunt.* Quæ aperte dictum sensum reddunt, quo non ex parte rerum numeratarum, sed ex parte numerantis hominis mortalis comparatio fit, scilicet, quia nostra numeratio non pervenit ad illum numerum, neque habet nomen, quo tantam multitudinem explicet. Quod non solum de numero rerum spiritualium, sed etiam de multitudine rerum corporalium, ut piscium maris, vel arenarum littoris ejus, vel hominum dici potest, juxta illud Apocal. 7: *Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat.* Addit vero D. Thomas, conjecturam jam tactam, quod Deus intendens perfectionem universi, ex rebus perfectioribus, et per se intentis plures producit, ut major sit in eis excellentia. Deinde addit proportionalem rationem, quia sicut corpora perfectiora in majori fecit magnitudine, ita res spirituales in multitudine auxit, quia non erant magnitudinis capaces. Quæ rationes impugnantur a Durando et defenduntur a Cajetano et aliis, sed non oportet in hoc immorari, quia solum adducuntur ut probabiles congruentiæ, vel conjecturæ, et ad hoc sufficientissimæ sunt. Modus etiam loquendi Scripturæ facit hanc sententiam verisimiliorem. Maxime cum Gregorio et Anselmo supra citati ex illis modis loquendi Scripturæ colligant, numerum Angelorum esse quasi infinitum nobis, licet Deo et Angelis ipsis finitus sit.

14. *Utrum hæc comparatio secundum speciem, ac secundum numerum intelligatur.* — Dubitant autem moderni, an comparatio fiat inter Angelos, et res omnes corporeas etiam solo numero differentes, sed tantum secundum specierum materialium multitudinem. Nam D. Thomas cum distributione dixit: *Omnem materialem multitudinem excedentes*, ergo loquitur de omni multitudine, sive individuorum, sive specierum. Et ita Linconius, in d. cap. 14 Dionysii sentit, numerum Angelorum excedere numerum omnium individuorum corporalium, simul in quocumque tempore existentium. Alii sine limitatione de omnibus individuis, quocumque tempore futuris loquuntur, ut Pesantius refert. At vero Thomistæ communiter comparationem intelligunt fieri inter numerum Angelorum, et numerum specierum materialium. Imo etiam hoc limitat Bannez, ut

non intelligatur de omnibus naturis specificis, sed de illis duntaxat, quæ sunt partes primariæ universi, quia D. Thomas, ut ait, solum loquitur de naturis specificis, quæ propter seipsas intenduntur. Sed hoc nimis parum est, cum ex inferioribus tantum ordinibus Angelorum deputentur singuli Angeli custodes pro singulis speciebus rerum corporalium et præterea singuli pro singulis hominibus, et pro civitatibus, et provinciis, præter ingentem multitudinem superiorum Angelorum.

15. *Sententia D. Thomæ.* — Ideoque ad minimum probabilius est, excedere numerum Angelorum omnes specificas naturas corporeas, ut docent Cajetanus, d. a. 3, et Ferrariensis 3, contr. Gent., cap. 92, alii moderni, sumuntque ex D. Thoma, eadem, 1 part., q. 112, art. 4, ad 2, quia dicit, *naturas incorporeas superare naturas corporeas*, quæ vox proprie de speciebus dicitur. Sed hoc videtur statim D. Thomas limitare, cum subdit: *Nec hoc pro tanto dicitur, quod tantus solum sit Angelorum numerus, sed multo major, quia omnem materialem multitudinem excedit.* Clarius ergo, lib. 2, contr. Gent., cap. 92, licet in ratione tertia absolute loquatur D. Thomas de omnibus corporibus, et de tota multitudine rerum materialium, nihilominus in ratione quarta limitat sermonem, et probationes ad species rerum materialium, et secundum hanc limitationem cætera loca exponere videtur. Et similiter, quæst. 7, de Potent., a. 6, in fine corporis in prima ratione solum concludit, quod substantiæ incorporeæ omnem multitudinem specierum materialium transcendunt.

16. *Vera sententia auctoris.* — Hic ergo dicendi modus simpliciter probabilior. Addendum vero occurrit, si inter Angelos dentur plures ejusdem speciei, ut infra probabiliter dicemus, credibile esse, numerum Angelorum excedere numerum essentiam individuorum corporalium, saltem eorum, quæ non omnino per accidens, sed aliquo modo per se distinguuntur. Duo enim genera individuorum in rebus materialibus considerari possunt. Quædam sunt, que per solam divisionem quantitatis continuæ multiplicantur, ut contingit in rebus homogeneis, ut sunt elementa, mixta omnia non viventia. Et hæc individua dico distingui quasi per accidens, ut plures ignes, lapides, arenæ, et cum his non censeo esse faciendam comparationem, quia est multiplicatio valde accidentaria, nam per se loquendo omnia illa unum individuum ingentis molis

componere deberent. Alia vero sunt, quæ per se requirunt distinctionem, quia certam magnitudinem et organisationem requirunt, ut sunt viventia, et præsertim animalia, et respectu horum probabile censeo, non solum species angelicas esse plures, quam talium rerum species, sed etiam data in speciebus Angelorum individuorum solo numero differentium multiplicatione, secundum illam excedere numerum individuorum spiritualium, numerum individuorum materialium, vel simul existentium, vel fortasse etiam successive: nam multiplicatio, quæ in materialibus sit per propagationem, in Angelis per creationem, ac simul sit. Excipio tamen individua speciei humanæ propter animarum nobilitatem et permanentiam. Non est enim verisimile in aliqua una specie angelica tot multiplicari individua, quot in humana specie, quidquid sit de cæteris. Si autem in speciebus angelicis non dantur plura individua, ut Thomistæ censent, sic melius eorum comparatio cum solis speciebus procedit.

CAPUT XII.

UTRUM OMNES ANGELI SINT EJUSDEM SPECIFICÆ NATURÆ, VEL INTER EOS ESSENTIALIS DISTINCTIO INVENIATUR?

1. *Prima ratio dubitandi ex Patribus.* — Prima dubitandi ratio sumitur ex variis dictis sanctorum Patrum, asserentium, omnes Angelos esse ejusdem naturæ, vel essentiæ, quod absolute non nisi de rebus, ejusdem speciei dicitur, nemo enim dicit hominem et equum, imo neque leonem et equum esse ejusdem naturæ. Ita loquitur Basilius, lib. 3, contra Eun., in principio, ubi non solum dicit: *Angeli omnes sicut appellationis unius, ita ejusdem sunt naturæ inter se*; sed etiam addit, licet sint dispares in dignitate et principatu, *non ideo naturam alteram habere.* Et tandem vult, sicut Spiritus sanctus est ejusdem individuae naturæ cum Patre et Filio, ita Angelos inter se esse ejusdem naturæ communis. Unde videtur plane loqui de identitate naturæ proxime post numericam. Apertissime item Gregorius Nysenus, de Opifi. hom., capit. 17, ait, licet in Angelis non sit propagatio, nihilominus *ad infinita prope millia sic esse diffusos, ut et una et multi esse numero possint.* Et in lib. de Orat. Domin., circa illa verba, *Fiat voluntas tua sicut in celo*, de natura angelica et humana tanquam de duabus essentiis, et speciebus loquitur. Item Athanasius, orat. in id, *omnia*

mihi tradita sunt, et circa finem, cum dixisset, homines posse vocari homousion, quia ejusdem sunt naturæ, subdit: *Angeli quoque inter se generis ratione, et cætera omnia cognata sunt, et ejusdem naturæ.* Et in Quæst. ad Antioch., q. dicit, quod *demon ab Angelo essentia non differt, sed voluntate.* Et quæst. 4, dicit, *Angelorum, Archangelorum, etc., una est essentia, sicut una est essentia hominum.* Damascenus, cum lib. 2, de Fide, cap. 2, dixisset solum Deum scire, nobisque compertum non esse, utrum Angeli sint essentia dispares, vel æquales, nihilominus lib. de Decret. et placit., c. 1: *Uniuscujusque speciei (inquit) una est natura, et omnium Angelorum una est natura, et omnium hominum, etc.,* et cap. 7: *Incorpoream essentiam appello animum, Angelum, demonem, unumquodque enim istorum species est infirma.* Et Anselmus, lib. 2: *Cur Deus homo*, cap. 21, dicit, *Angelos esse ejusdem naturæ, licet non sint ejusdem generis, sicut homines, nec enim sunt omnes Angeli de uno Angelo; sicut omnes homines de uno homine*, ubi significat ita esse Angelos unius naturæ, sicut homines, licet in modo multiplicationis differant.

2. *Secunda ratio dubitandi, seu theologica conjectura.* — Secundo possumus theologiam conjecturam ex dictis facere: nam si quid esset, quod nos cogeret ad constituendam inter Angelos differentiam essentialem, maxime quia Scriptura, et Patres in illis distinguunt Hierarchias, et ordines Angelorum, et Archangelorum: sed ad hanc numerationem, et distinctionem non est necessaria distinctio essentialis, ergo non est a nobis admittenda. Major probatur, quia reliqua omnia, quæ Scriptura de Angelis tradit, omnibus communia sunt, et solum per illa nomina, vel æquivalentia distinctio aliqua ostenditur. Minor autem probatur ex dictis Patribus, qui distinctionem illam ordinum commemorantes, nihilominus essentialem distinctionem negant, vel saltem sentiunt, sine tali distinctione totam illam ordinum angelicorum seriem posse subsistere. Quod alias sentit Bernardus, lib. 5, de Consideratione, capit. 4 et 5, et Augustinus in Enchir., capit. 58, dum ait, quamvis nobis nota sint illa varia Angelorum nomina, *ignorari autem a nobis, qualis sit illarum personarum differentia.* Et similia habet in lib. contr. Priscillianist., c. 11. Consequentia denique probatur, quia seclusa auctoritate nulla est ratio, quæ ad essentialem differentiam inter Angelos constituendam inducat. Quin potius quo inter